

Ростислав НОВІКОВ

здобувач освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування», ЗУНУ
(науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу ЗУНУ
Наталія КРИВОКУЛЬСЬКА)

ЗМІСТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування (ОМС) є ключовим інститутом демократичного врядування й одна з найважливіших гарантій реалізації принципів відкритості, підзвітності та ефективності публічної влади на місцевому рівні. В умовах децентралізації, розширення повноважень громад та зростання відповідальності ОМС за якість пропонованих публічних послуг і соціо-еколого-економічний розвиток територій значущість громадського контролю істотно зростає. Він забезпечує обмеження корупційних ризиків, сприяє формуванню довіри до влади, підсилює участь громадян у прийнятті управлінських рішень та формує культуру партнерства між владою і суспільством.

Громадський контроль у широкому сенсі – це система механізмів, процедур, інструментів та інституцій, за допомогою яких громадяни, громадські організації, ініціативні групи, ЗМІ та інші суб'єкти можуть здійснювати оцінювання, моніторинг, аналіз та вплив на діяльність органів місцевого самоврядування. Його сутність полягає у можливості суспільства здійснювати зовнішній вплив на владні структури, забезпечуючи прозорість діяльності, відповідність рішень інтересам громади, мінімізацію зловживань та раціональне використання публічних ресурсів.

У теоретичному вимірі громадський контроль слід розглядати як елемент демократичної системи стримувань і противаг, який

забезпечує участь громадян у процесах публічного управління на різних етапах (від планування до оцінювання результатів діяльності). Він має як превентивний, так і реактивний характер: попереджає можливі порушення, зловживання, неефективність рішень і, водночас, дозволяє реагувати на недоліки шляхом звернень, ініціювання перевірок, громадських слухань або змін нормативно-правових актів.

До системи суб'єктів громадського контролю належать:

- члени територіальної громади, які мають індивідуальні та колективні форми впливу на місцеве врядування;
- громадські організації та ініціативні групи, що представляють інтереси певних соціальних груп або професійних спільнот;
- ЗМІ та журналісти, які виконують інформаційно-аналітичну та викривальну функції;
- експертні інститути, аналітичні центри, наукові установи, що формують об'єктивну оцінку діяльності ОМС;
- уповноважені посадові особи, зокрема депутати місцевих рад, які виступають посередниками між громадою і публічною владою;
- антикорупційні організації та контролюючі громадські ради, що забезпечують незалежний моніторинг.

Кожен із суб'єктів виконує специфічну роль: починаючи від збору інформації та проведення соціального моніторингу до формулювання рекомендацій, здійснення громадських експертиз, контролю за бюджетними процесами, моніторингу тендерних процедур, оцінювання публічних послуг, участі в розробці та реалізації стратегічних документів.

Форми громадського контролю відрізняються за рівнем інституціоналізації, ступенем залучення громадськості та глибиною впливу на управлінські процеси. Найпоширенішими серед них є:

- інформаційно-аналітичні форми (запити на інформацію; моніторинг офіційних сайтів, публічних закупівель, бюджетів; участь у засіданнях місцевих рад та виконкомів; аналіз рішень і

програм розвитку; громадський аудит діяльності ОМС). Ці форми спрямовані на забезпечення прозорості та доступності даних, що є передумовою підзвітності влади;

- консультативно-дорадчі форми (громадські ради при ОМС; дорадчі та експертні групи; громадські консультації та обговорення). Вони забезпечують включення громадян у процес підготовки рішень, формування альтернатив, оцінювання проєктів регуляторних актів, надання фахових пропозицій.

- деліберативні форми (громадські слухання; місцеві ініціативи; електронні петиції; участь у роботі постійних депутатських комісій). Ці форми дозволяють безпосередньо впливати на зміст управлінських рішень.

- контрольно-наглядові форми (громадська експертиза діяльності ОМС; участь у бюджетному контролі («бюджет участі», бюджетний моніторинг); громадський контроль за публічними закупівлями; антикорупційний моніторинг; аудит надання публічних послуг). Ці форми й їхні інструменти є найбільш ґрунтовними, оскільки спрямовані на виявлення порушень, низької якості послуг, неефективності управління.

Значення громадського контролю для розвитку місцевого самоврядування розкривається у тому, що ефективний контроль є фундаментом сталого розвитку територіальної громади. Він забезпечує: підвищення прозорості та підзвітності влади; оптимізацію управлінських рішень; залучення громади до управління розвитком території; підвищення ефективності використання ресурсів; формування соціального капіталу громади.

Попри законодавчі можливості, громадський контроль в Україні стикається з низкою обмежень:

- низький рівень правової культури та обізнаності населення про форми та механізми впливу на владу. Як вказується у [1], «активне застосування інституту забезпечення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування у

механізмі формування правової культури в Україні, за умови правової невизначеності ролі та місця органів місцевого самоврядування в механізмі публічної влади країни, перманентних, часто радикальних реформ, що постійно відбуваються в Україні, виникає стимул до бюрократизації управлінського апарату, активізуються явища корупції та непрозорості діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування в процесі вирішення проблем територіальних громад. Це призводить до відчуження органів місцевого самоврядування від інтересів громади. У зазначеному контексті розвиток форм та методів громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб має велике значення в процесі формування високого рівня правової культури в Україні» [1, С. 103];

- закритість або формальний характер діяльності ОМС, недостатня культура відкритого врядування;
- брак інституційної спроможності громадських організацій для якісного моніторингу;
- недостатня цифровізація процедур участі;
- фрагментарність взаємодії між владою і громадянами;
- наявність корупційних ризиків, що знижують можливості громадського контролю;
- відсутність мотиваційних механізмів для участі громадян у контролі за діяльністю ОМС.

Отже, громадський контроль є необхідним елементом демократичного місцевого самоврядування. Він забезпечує прозорість, підзвітність і ефективність діяльності ОМС, сприяє формуванню довіри між владою та громадянами, зменшує корупційні ризики, підвищує якість управлінських рішень і стимулює сталий розвиток територіальних громад. Його ефективна реалізація потребує вдосконалення нормативної бази, широкої цифровізації управлінських процесів, розвитку громадських інститутів та формування культури активної участі громадян у

контролі за діяльністю місцевої влади. Лише партнерська взаємодія громади та ОМС здатна забезпечити високі стандарти публічного врядування та суспільної довіри.

Список використаних джерел:

1. Шевчук О. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування як чинник формування правової культури в Україні [Текст] / Оксана Шевчук // Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 4. С. 102-108